

נריה קליין ואיתן מוזס

אכילת הכהנים במנחה

שאלת היחס בין פרשיות ויקרא וצו מפורסמת וידועה. בפרשת ויקרא אנו קוראים על דיני העולה, המנחה, השלמים, החטאת והאשם, ובפרקים ו'–ז' שבפרשת צו התורה חוזרת לדון בכל אלו, בסדר מעט שונה: העולה, המנחה, החטאת, האשם והשלמים. מה הצורך בשתי יחידות נפרדות העוסקות באותם קרבנות, ומה פשר השינוי בסדר הקרבנות?

בעיה נוספת מתעוררת מתוך עיון בפרטי התיאורים השונים. מתברר ששתי היחידות נפרדות גם בדיני הקרבנות בהם הן בוחרות לעסוק. בפרשת ויקרא הכתובים עוסקים בעיקר באופן הקרבת הקרבנות השונים, וכן בסיבה להבאתם (בקרבנות החובה – חטאות ואשמות). פרשת צו מתארת את אופן ההקרבה בתורות המנחה והאשם, אך בשאר הקרבנות ענין זה נשמט; וסיבת הבאת הקרבנות לא מופיעה כלל. דינים אחרים, לעומת זאת, צצים ועולים בפרשת צו: חלקי הקרבנות הניתנים לכהנים, אופן האכילה, איסורי נותר ופיגול, רמת הקדושה (קדשים קלים, קדשי קדשים) ודיני הכלים שבאו במגע עם הקרבן.

פירושים רבים ניתנו להסבר ההבדלים. רשב"ם רואה בתורת הקרבנות בפרשת צו השלמות לדיני הקרבנות. וכך הוא כותב בתחילת הפרשה:

זאת תורת העולה. כל הקרבנות האמורים בפרשת ויקרא – חוזר וגומר כאן כל דיניהם

תשובה זו מסבירה את העיסוק בפרטים שלא הופיעו בפרשת ויקרא; אך כיצד יסביר רשב"ם את החזרה על פרטים כגון אופן הקרבת המנחה, שהופיעו כבר בפרשת ויקרא? רמב"ן מציע הסבר אחר:

אמר הכתוב בפרשת ויקרא (לעיל א ב) דבר אל בני ישראל, כי שם יצוה בהבאת הקרבנות, וישראל מביאים אותם, וכאן אמר "צו את אהרן", כי ידבר במעשה הקרבנות, והכהנים יעשו אותם

רמב"ן עומד על ההבדל בין הפתיחות לשתי הפרשות. פרשת ויקרא פונה לבני ישראל, ולכן מודגש בה הצד של הבאת הקרבנות ואופן הקרבתם, וכמובן – הסיבה להבאתם. לעומתה, פרשת צו פונה לכהנים, ולכן חשוב להדגיש שם מה עושים עם הקרבנות לאחר ההקרבה: מי אוכל, כיצד לנהוג בבשר ועוד.

בהמשך דבריו, רמב"ן עומד גם על ההבדל בסדר הקרבנות. פרשת ויקרא מיועדת לבני ישראל, ולכן מתוארים תחילה קרבנות הנדבה (עולה, מנחה ושלמים) ואחר כך קרבנות החובה (חטאת ואשם) – חלוקה הקשורה בהבאה וסיבותיה, ולפיכך היא מעניינם של בני ישראל, מביאי הקרבנות. לעומת זאת, בפרשת צו – שנועדה לכהנים – הקרבנות מחולקים לפי רמת קדושתם, כשבתחילה מתוארים קדשי קדשים (עולה, מנחה, חטאת ואשם) ואחר כך קדשים קלים (שלמים). הגדרת קדשי קדשים וקדשים קלים משפיעה בעיקר על דיני האכילה והטהרה, ועניין זה שייך בעיקר בכהנים. פירושו של הרמב"ן מסביר את רוב הפרטים ומתרץ את רוב הקושיות, וכל ההצעות שהוצעו אחריו מתבססות באופן זה או אחר על החלוקה שהציג. עם זאת, נותר קושי לא פתור; שכן כאמור לעיל, גם בפרשת צו – הפונה לכהנים – ישנם ציוויים על דרך ההקרבה של האשם והמנחה. לעובדה זו יש לכאורה הסבר פשוט, שהרי גם מצידם של הכהנים ישנו צורך לדעת כיצד מקריבים – הלוא הם הם מבצעי ההקרבה! לכן אופן ההקרבה מופיע גם בפרשת ויקרא – שכן אופן ההקרבה מבטא את מהותו של הקרבן, וגם בפרשת צו – שכן הכהנים הם המקריבים, ועליהם לדעת את המוטל עליהם. אך אם כך הוא, מדוע אופן ההקרבה מופיע בפרשת צו רק בחלק מן הקרבנות, ואילו ברובם (עולה, חטאת, שלמים) אינו מופיע?

בעקבות שאלות אלו ורבות נוספות, הציע רד"צ הופמן בפירושו לספר ויקרא הצעה מרתקת. פירושו מתבסס על העובדה שלחטיבת הקרבנות (ויקרא א-ז) יש פתיחה וחתימה הסותרות לכאורה זו את זו:

פתיחה: וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר (א', א)
חתימה: זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים: אָשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צִוְתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבָּנֵיהֶם לַה' בְּמִדְבַר סִינַי (ז', לז-לח)

הפתיחה מעידה כי הדברים נאמרו מאהל מועד, כלומר: לאחר הקמת המשכן; ואילו החתימה מעידה כי הדברים נאמרו בהר סיני, כלומר: לפני הקמת המשכן – כשהשכינה עוד שרתה על הר סיני, ולא במשכן. לסתירה זו ישנו פתרון פשוט: הפתיחה הינה פתיחתה של חטיבת הקרבנות בפרשת ויקרא, ואילו החתימה היא חתימתה של חטיבת הקרבנות שבפרשת צו.¹

¹ מכאן המסקנה המתבקשת היא שפרשת ויקרא נאמרה למשה **לאחר** פרשת צו!

את הקשר האמיץ של החתימה לפרשת צו ניתן לראות בצורה בולטת בשימוש בלשון 'תורה'. החתימה, כאמור, פותחת במילים 'זאת התורה לעולה למנחה...'; לשון זו שלטת בפרשת צו: "זאת תורת העולה... וזאת תורת המנחה... זאת תורת החטאת... וזאת תורת האשם... וזאת תורת זבח השלמים...". גם סדר הקרבנות בחתימה זהה לסדרם בפרשת צו דווקא: עולה, מנחה, חטאת, אשם וזבח השלמים.

פריט אחד ברשימה המופיעה בחתימה, לא מופיע בפרשת צו (ולמעשה גם לא בפרשת ויקרא): 'למילואים'. הציווי על קרבנות ימי המילואים, החסר בפרשת צו, מופיע בשמות כ"ט, וביצועו מופיע בפרשת צו מיד לאחר תורת הקרבנות. יש אם-כן לראות את שמות כ"ט, בצירוף עם חטיבת הקרבנות של פרשת צו – כיחידה אחת.

עובדה זו פותרת את חוסר הבהירות בנוגע לפרטי-הקרבנות המופיעים בפרשת צו לעומת אלו החסרים. כאמור, פרשת צו – שנאמרה לכהנים – מתארת את הניתן לכהנים, ואת הדינים המיוחדים הנוגעים לקרבן ובשרו לאחר הקרבנות. הפלא הוא שלגבי מנחה ואשם מפורט גם אופן ההקרבה (בדומה לחטיבת הקרבנות של פרשת ויקרא), ואילו לגבי שאר סוגי הקרבנות אופן ההקרבה לא פורט. עמדנו לעיל על כך שהיינו מצפים שאופן ההקרבה יחזור בפרשת צו במלואו, שכן זהו ענין לכהנים מקריבי הקרבנות, ותהינו מדוע לרוב הקרבנות בפרשת צו אין פירוט בנושא. רד"צ הופמן הראה כי התשובה פשוטה: בקרבנות שאופן הקרבנות תואר כבר בשמות כ"ט – כחלק מהציווי על ימי המילואים, לא היה צורך לחזור על כך בפרשת צו. מנחה ואשם, לעומת זאת, לא הופיעו בשמות כ"ט, והיה צורך לפרטם בפרשת צו. לרוב הקרבנות אין פירוט של אופן ההקרבה, משום שפירוט זה כבר נאמר בציווי על המילואים – שנאמר למשה יחד עם תורת הקרבנות של פרשת צו.

נמצאנו למדים:

- חטיבת הקרבנות של פרשת ויקרא פונה לבני ישראל. לפיכך נידונים בה הסיבות להקרבה (בנוגע לחטאת ואשם: על אילו חטאים מביאים וכו') ואופן ההקרבה (המביא לידי ביטוי את ייעודו של הקרבן ומטרת הבאתו על ידי האיש מישראל). חטיבה זו נאמרה באהל מועד, לאחר ששרתה שכינה בישראל.
- חטיבת הקרבנות של פרשת צו פונה לכהנים. לפיכך נידונים בה אופן ההקרבה, רמת קדושתו של הקרבן והדינים הנגזרים מכך: דיני האוכלים מהקרבן, דיני המתנות לכהנים ודיני אכילת הקרבן (אכילה בקדושה; נותר ופיגול; דין הכלים שבהם בושל הבשר ועוד). בפרשת צו נוספה גם מנחת

חינוך, כמנחה קבועה שהכהנים צריכים להקריב מדי יום, ותרומת הדשן. חטיבת הקרבנות הזו נאמרה בהר סיני, בזמן הצייווי על המשכן.

- הצייווי על המילואים בשמות כ"ט מהווה חלק בלתי נפרד מחטיבת הקרבנות של פרשת צו, ולפיכך החתימה המופיעה בפרשת צו מתייחסת גם לעולה, למנחה וכו' – אך גם למילואים. הפרטים החסרים בפרשת צו בנוגע לאופן ההקרבה של חלק מן הקרבנות – מופיעים בשמות כ"ט.

לאור הדברים שהוצגו עד כה, קל להבין מדוע אכילת הכהנים מהקרבנות השונים מופיעה דווקא בפרשת צו; שהרי פרשת צו נועדה לכהנים. לפיכך, בפרשת ויקרא פרטי הקרבת הקרבן מגיעים עד לנתינה על המזבח של החלקים הנקרבים, ואילו בפרשת צו מתוארת אכילת הכהנים, הבאה לאחר מכן.

דא עקא – שלכלל זה ישנה לפחות חריגה אחת. בפרשת ויקרא לא מתוארת אכילת הכהנים בשום קרבן – **למעט קרבן המנחה**. בפרשיית המנחה מתוארת אכילת הכהנים פעמיים; לגבי מנחת סולת ולגבי המנחות המעובדות (מחבת, מרחשת, מאפה תנור):

וְהִנּוּחֶתָּה מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קִדְשִׁים מֵאֲשֵׁי ה' (ב', ג' ו-י')

זו, אם כן, השאלה הרובצת לפתחנו: במה נשתנתה המנחה משאר הקרבנות, ומדוע מופיעה בה אכילת הכהנים כבר בפרשת ויקרא? בכך נעסוק בהמשך המאמר.

1. אכילת המנחה כאכילת מזבח

ננסה לפשט מעט את הקושיה. בדיון על אכילת הכהנים צריכים אנו להתעלם מקרבן העולה, שכן אין חלק לכהנים בו.² נותרו המנחה, החטאת, האשם והשלמים. את ארבעת אלו ניתן לחלק לקדשי קדשים (מנחה, חטאת ואשם) ולקדשים קלים (שלמים). חלוקה זו חשובה מאוד כשעוסקים באכילת הכהנים, שכן הגדרת הקרבנות כקדשי קדשים מופיעה תמיד בד בבד עם הדיון בענייני האכילה. כך בפסוקי המנחה מפרשת ויקרא, שכבר הזכרנו לעיל, וכך גם בפרשת צו במנחה:

וְהִנּוּחֶתָּה מִמֶּנָּה יֶאֱכְלוּ אֶהֱרֹן וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכַל בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד יֶאֱכְלוּהָ:

לֹא תֹאֲפֶה חֶמֶץ חֶלְקִים נִתְּתִי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁי קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא כַּחֲטָאת וְכֹאֲשָׁם

(ו', ט-י')

² אמנם עור העולה מגיע לכהן המקריב, אך לא מדובר כאן באכילה, ולכן אין זה מענייננו.

בחטאת:

כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֶת־הַקֹּדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא (שם כב)

ובאשם:

כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלוּ בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ יֹאכַל קְדָשִׁים קְדָשִׁים הוּא (ד', ו)

מלבד זאת, קדשי קדשים מובדלים מקדשים קלים בעיקר בשל דיני האכילה שלהם. קדשי קדשים נאכלים אך ורק "במקום קדוש, בחצר אהל מועד" (ו', ט), ונאכלים רק ליום ולילה. השלמים, לעומת זאת, נאכלים לשני ימים ולילה אחד, וניתן לאכלם בטהרה בכל מקום. הבדלים אלו מוסברים בשל ההבדל באופי האכילה: בקדשי קדשים, אכילת הקרבן היא חלק מתהליך ההקרבה. לפיכך האכילה נעשית על ידי הכהנים, והיא צריכה להתבצע במקום המזבח (חצר אהל מועד), ורק בזמן שתהליך ההקרבה עדיין כשר בו – ביום ההקרבה ובליילה שאחריו (שהרי הקטר חלבים ואברים יכול להתבצע בליילה). לקרבן השלמים ישנה מטרה אחרת: מדובר ב'זבח', כלומר – סעודה. האדם שרוצה לזבוח ולאכול, מקריב את הבהמה כקרבן שלמים, וכך הוא אוכל כביכול יחד עם הקב"ה; אך האכילה היא אכילת הבעלים עצמם, ואין בבשר הנאכל מימד של אכילת מזבח. לפיכך ניתן לעשותה מחוץ לחצר אהל מועד, וגם למחרת יום ההקרבה.

כזכור, פרשת ויקרא מתמקדת באופן ההקרבה ושלביה. אם כך הוא, הרי שלא קשה להבין מדוע אכילת השלמים לא מופיעה בפרשת ויקרא – שכן היא לא חלק מתהליך ההקרבה. רק בקדשי קדשים, שבהם האכילה נעשית בחצר אהל מועד וביום ההקרבה ולילו, ניתן להבין מדוע אכילת הקרבן תיכלל באופן ההקרבה. ניתן כעת לחדד את השאלה: אם אכן אכילת קדשי קדשים היא חלק מתהליך ההקרבה גופו, היינו מצפים שהאכילה תוזכר בפרשת ויקרא גם לגבי חטאת ואשם; ואם האכילה אינה כזו, היינו מצפים שגם אכילת המנחה לא תוזכר. מדוע אם כן אכילת המנחה מופיעה, ואילו אכילת החטאת והאשם לא מופיעה? ברצוננו להציע כיוון ראשון לפתרון. ניתן להציע שאכילת המנחה אכן שונה מאכילת החטאת והאשם, בכך שאכילת המנחה היא ממש חלק מתהליך ההקרבה, ואילו אכילת חטאת ואשם אינה כזו. הפסוקים בפרשת ויקרא, המדברים על אכילת המנחה, מחדדים פרט אחד לגביה: 'הנותרת מן המנחה' – החלק הנותר מן הקמיצה והנאכל לכהנים – מכונה "קדש קדשים מאשי ה'". המנחה כולה ראויה להיות עולה כליל לה', והחלק הניתן לכהנים לאכילה ניתן להם מתוך האש ממש, מאשי ה'. כך גם

נאמר על המנחה בפרשת צו: "חלקם נתתי אותה מאשי"; את חלק הכהנים נתן להם ה' כביכול מתוך האש ממש. על החטאת והאשם, לעומת זאת, לא נאמר דבר שכזה. את ההבדל בין אכילת המנחה לחטאת ואשם ניתן להמחיש מתוך השוואה בין הנעשה למנחה שלא יכולה להיאכל, לבין חטאת שאינה יכולה להיאכל. בפרשת צו נאמר הדין במקרים אלו. לגבי המנחה נאמר:

וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תֵאָכֵל (ו', טז)

ואילו לגבי חטאת נאמר:

וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹכָא מִדְּמָה אֶל אֶהָל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף

(שם כג)

מתוארים כאן שני מקרים שבהם הקרבן לא נאכל לכהנים; בשני המקרים חוזר הביטוי "לא תאכל". מנחה המובאת על ידי כהן לא יכולה להיאכל לכהנים, וחטאת פנימית (שהובא מדמה לכפר בקודש) גם היא לא יכולה להיאכל. והנה, בעוד שמנחה, שאינה יכולה להיאכל, עולה כליל על המזבח; חטאת, שאינה נאכלת, נשרפת באש מחוץ למחנה!³ הבדל זה יכול לרמוז על כך שאכילת המנחה היא אכן 'במקום' הקרבה על המזבח, בעוד שאכילת חטאת אינה כזו.⁴

לפי שיטה זו מובן מדוע אכילת המנחה מופיעה בפרשת ויקרא. החלק הנאכל לכהנים מן המנחה הוא "מאשי ה'", ואכילתו היא כביכול הקרבת החלק הנותר, שלא הוקרב על המזבח. החלק הנאכל מהחטאת והאשם לא מוגדר ככזה שניתן "מאשי ה'", ועל כן האכילה אינה חלק בלתי-נפרד מההקרבה, וניתן לפסוח עליה בתיאור אופן ההקרבה.

2. חטאת ואשם כאכילת מזבח

ההצעה שהצענו זה עתה נשמעת מפתה, והיא אף מבוססת בפסוקים, לכאורה. עם זאת, ניתן להקשות עליה מספר קושיות.

³ בפרשת ויקרא, בנוגע לחטאות פנימיות, נאמר במפורש שהשריפה היא במקום טהור, על שפך הדשן, מחוץ למחנה.

⁴ יתכן והדבר מסביר גם מדוע אהרן ובניו שרפו את שעיר החטאת בעקבות מות נדב ואביהוא ולא אכלוהו, אך על המנחה לא שמענו שמשם קצף ומשמע שאותה הם דווקא אכלו. אם אכילת המנחה היא אכן חלק אימננטי מן ההקרבה – בשונה מחטאת – מובן מדוע על כך הם לא יכולים היו לוותר, בעוד שעל אכילת החטאת הם ויתרו בשל מאורעות היום.

על פי המוצע לעיל, אכילת החטאת והאשם אינה חלק מתהליך ההקרבה של קרבנות אלו, ולפיכך היא אינה מופיעה בפרשת ויקרא. על כך יש לתמוה; שכן כידוע מחז"ל, אכילת הכהנים בחטאת מהווה חלק מן הכפרה שלשמה הובא הקרבן, כלשונם: "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרין" (פסחים נט, ב ועוד)! ניתן אמנם להציע שאכילה לשם כפרה שונה מאכילה המחליפה ממש את ההקטרה על המזבח, אך עדיין היינו מצפים שפרט הקשור בכפרה – שלשמה הובא הקרבן – יופיע בפרשת ויקרא, הדנה בקרבנות מנקודת המבט של בני ישראל, מביאי הקרבנות. זאת ועוד, ההוכחה שהבאנו לשם ביסוס עמדה זו, נבעה מכך שהחלק הנאכל מן המנחה מתואר בכתובים כניתן "מאשי ה'", בעוד שבחטאת ואשם דבר כזה לא הוזכר. ובכן, אין זה מדויק. כבר בפרשת צו ניתן להבין אחרת. כאמור, על חלקם של הכהנים במנחה נאמר שם "חלקם נתתי אותה מאשי"; אך שפיל לסיפיה דקרא: "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" – החלק הניתן לכהנים מושווה במנחה, בחטאת ובאשם, וניתן אולי להבין שגם בחטאת ובאשם הכהנים אוכלים "מאשי ה'".

בכל אופן, דבר זה – הנרמז בפרשת צו – מפורש בפרשת קרח. שם ה' אומר לאהרן:

זֶה יְהִי לָךְ מִקֹּדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים מִן הָאֵשׁ כֹּל קֶרֶבֶנְךָ לְכֹל מִנְחָתָם וְלְכֹל חֲטָאתָם וְלְכֹל אֲשֶׁר יִשִּׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים לָךְ הוּא וְלִבְנֶיךָ: בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים תֹּאכְלֵנּוּ כֹּל זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יְהִי לָךְ

(במדבר יח', ט-י')

הרי לנו ברור כשמש, שכל קדשי הקדשים הנאכלים לכהנים מתוארים בכתוב כנתונים לאהרן ובניו "מן האש"="מאשי"! אם כך, אי אפשר לומר שהסיבה לאזכור אכילת הכהנים במנחה בפרשת ויקרא נובעת מכך שהיא ממש כאכילת מזבח, בעוד שבחטאת ואשם זה אינו כך. ברור עתה שמבחינת מעמד האכילה, קדשי הקדשים שווים: האכילה בכלם היא "מאשי ה'", כאכילה של חלקים שהיו אמורים להיקרב על גבי המזבח. שאלתנו, אם כן, במקומה עומדת: מה פשר אזכור אכילת הכהנים במנחה בפרשת ויקרא, בשונה מחטאת ואשם?

כדי לענות על השאלה הזו, ישנו צורך להבין קודם כל את מהותה של המנחה.

3. משמעות קרבן המנחה

מקובל לראות בקרבן תחליף לאדם. כך במיוחד בקרבן חטאת, במקום בו האדם היה כביכול צריך להישחט ולמות, בחסדי ה' ניתנה לאדם האפשרות להקריב במקומו נפש אחרת, זו של הבהמה.

נראה לנו כי מודל 'הקרבן כתחליף לאדם' נכון בעיקר בקרבן העולה. אין זאת משום שהאדם היה צריך להישחט, ולא בגלל חטאיו. להיפך – שכן הקרבן עולה על המזבח, מקום קדוש, וכביכול מתקרב לקב"ה; בקרבן העולה, האדם רוצה להתקרב לקב"ה ככל יכולתו, להעלות את נשמתו לדרגת דבקות גבוהה יותר; והוא סומך את ידיו על הקרבן, שיהיה שלוחו לכך. המשמעות הסמלית של העלאת העולה היא, אם כן, הקדשת כל כולו של האדם לדבקות בה'. יתכן והדבר נרמז כבר בפסוק הפתיחה לציווי על העולה: "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'..." לא נאמר 'אדם מכם כי יקריב', אלא 'אדם כי יקריב מכם'. כביכול מקריבים את הקרבן 'מכם', האדם עצמו מוקרב ומתקרב.

כמו בעולה, גם במנחה הבעלים לא מקבל דבר מן הקרבן.⁵ האם ישנו הבדל במשמעותם הסמלית של שני הקרבנות הללו, מלבד ההבדל בחומר שממנו הם מובאים?

ר' יונתן גרוסמן עסק בכך במאמר שכתב בנושא,⁶ והוא טען כי ההבדל בחומר מרמז על ההבדל במשמעות. לדבריו:

בקרבן הבהמה מצהיר המקריב שעצם קיומו ועצם חייו, שייכים לקונו, ועל כן הוא מעלה חיים על גבי המזבח. במנחה האדם מצהיר לא על חייו, אלא על מזונו ועל שאר צרכי חייו. האדם המביא למשכן את מזונו... מצהיר שכל אלו אינם שייכים לו והוא אינו ראוי להם, ועל כן הוא מביאם לבעליהם האמתי, לריבונו של עולם.⁷

כך מסביר ר' יונתן גרוסמן גם את הכמות הקבועה המובאת בקרבן המנחה: עשירית האיפה. כמות זו מאפיינת, לדבריו, את כמות המזון המספיקה לאדם ליום אחד, ואת

⁵ בחטאת ואשם ברור מדוע הבעלים לא מקבל דבר – וכי מגיע לו פרס? לפיכך נראה שהמנחה דומה מאוד דווקא לקרבן העולה. עוד על ההשוואה בין עולה ומנחה והקשר ביניהם, ראה במאמרו של י' גרוסמן (לקמן, הערה ???), עמ' 25-29.

⁶ י' גרוסמן, 'קרבן המנחה', מגדים, לו, תשס"ג, עמ' 25-40.

⁷ שם, עמ' 29. במאמרנו לא הצגנו את ההוכחות שמביא ר' יונתן גרוסמן לדבריו, והחפץ בכך יכול לקרוא את המאמר.

זאת הוא לומד מפרשת המן, שם ישראל לקטו מן המן בכל יום עומר לגולגולת, והעומר עשירית האיפה הוא.

אנו נרצה לקחת את דבריו שלב אחד קדימה, ולטעון שאפיונה של המנחה כמזון (שלא כהקרבת בעל חיים) הוא הסיבה לכך שהמנחה לא עולה כליל לה'. מהותה של המנחה מקבילה, כאמור, לקרבן העולה; ההבדל הוא בין ההצהרה כי חיי שייכים לקב"ה לבין ההצהרה כי מזונותי שייכים לקב"ה. כך או כך, הקרבן המובא אמור לעלות כליל על המזבח כדי לבטא את הרעיון הזה. מדוע אם כן אוכלים הכהנים את המנחה? ברצוננו לטעון כי אכילת הכהנים מהותית במיוחד, משום שהיא היא המגדירה את הקרבן כמזון. העובדה שהמנחה נאכלת, היא המבליטה את העובדה שהוקרב כאן אוכל!

זהו, אם כן, ההבדל בין מנחה ובין חטאת ואשם. גם החלקים מן החטאת והאשם הנאכלים על ידי הכהנים מוגדרים כמתנות שניתנו לכהנים מן האש; ההבדל בין הקרבנות הללו לא נובע בהכרח מרמת קדושה מיוחדת. אכילת הכהנים במנחה מהותית במיוחד, כי היא המבליטה את העובדה שאוכל, מזון, הוא שהוקרב כאן; ולפיכך אכילה זו נזכרת כבר בפרשת ויקרא, העוסקת באופיים של הקרבנות.

4. נספח: הכהנים והמזבח

בפרק זה, שניתן לראות בו מעין נספח, ברצוננו לדון בנקודה נוספת הקשורה באכילת הכהנים. לפי דברינו לעיל, המנחה זהה לקרבן העולה, אלא שהרעיון אותו היא מסמלת – הקרבת מזונו של האדם לפני ה' – יצר את הדין המיוחד, שהכהנים אוכלים אותה. כך מובן מדוע מנחת כהן – שאותה הכהנים לא יכולים לאכול – מוקרבת כליל לה', כפי שהדין ה'מקורי' תבע. אך האם העובדה שהכהנים אוכלים את המנחה (והיא לא עולה כולה על המזבח) לא מבטלת כליל את האופי ה'עולתי' שלה?

התשובה נעוצה, כנראה, בהבנת היחס שבין המזבח והכהנים. ניתן לומר, בעצם, שבמובנים מסוימים הכהנים יכולים לשמש תחליף למזבח. בתורה שבעל פה הרעיון מוכר,⁸ אך נדמה שזהו גם פשוטו של מקרא. ניתן לומר שנתנית הקרבן בפיהם של הכהנים משמשת לאותה פונקציה כמו נתניתו על האש שעל המזבח. אין אכילתם של הכהנים כאכילת הבעלים את חלקו בשלמים, למשל. שם מדובר בסעודה, ואילו אכילת הכהנים היא – כביכול – הקרבה.

⁸ למשל באמירה (שכבר הוזכרה לעיל) "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרין".

לזיקה שבין הכהנים והמזבח יש ביטויים רבים, בעיקר בתיאור שבעת ימי המילואים, אשר ציוויים מופיע בשמות כ"ט וביצועם – בויקרא ח'. התיאור כולו עוסק בעיקר בכהנים ובמזבח. מספר פרטים מחדדים הבנה זו. בתיאור הביצוע מוזכרת משיחת המשכן:

וַיִּקַּח מִשֶּׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמָּשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם:
וַיִּז מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמָּשַׁח אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כְּנֹו
לְקַדְּשָׁם

(י-יא)

משיחתם של כל כלי המשכן מוזכרת דרך כלל – 'את המשכן ואת כל אשר בו', ואילו למזבח מוקדש פסוק נפרד. למזבח ישנו גם דין מיוחד: הזאה שבע פעמים. פרט זה מעניין, מפני שהזאה משמן המשחה נעשית רק עוד פעם אחת, בהמשך הפרק, כאשר מזים מאותו שמן משחה שהוזה על המזבח – על אהרן ובניו הכהנים. עצם העובדה שהכהנים נמשחים בשמן יחד עם כלי המשכן מחזקת את ההבנה שהכהנים נתפסים כחלק מכלי המשכן.

יתרה מכך. הזאת שמן המשחה על הכהנים נעשית עם הדם שהיה כבר על המזבח:

וַיִּקַּח מִשֶּׁה מִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּז עַל אֹהֲרֵן עַל כַּגְדָּיו וְעַל כַּנֹּו
וְעַל כַּגְדֵי כַּנֹּו אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֶת אֹהֲרֵן אֶת כַּגְדָּיו וְאֶת כַּנֹּו וְאֶת כַּגְדֵי כַּנֹּו אֹתוֹ

(ל)

טקס זה הינו מוזר ביותר: מדוע ישנו צורך להזות משמן המשחה על הכהנים, והרי הם כבר נמשחו בשמן המשחה קודם לכן? בנוסף, דם הקרבן כבר נזרק על המזבח, ולא מצינו עוד מקרה שכזה, שבו דם שניתן על המזבח יורד ממנו. הדבר מובן אם נאמר שהכתוב מבקש ליצור זיקה ברורה בין הכהנים והמזבח, לומר שנתנית הדם על המזבח והנתינה על אהרן ובניו היא אותה נתינה. הם והמזבח חד הם. את זאת אומר במפורש חזקוני (שמות כט): "לא מצינו הזאה כזו לאסוף הדם אחר שנזרק, אלא להאחות אותם למזבח לקח הדם שנתקדש במזבח והזה עליהם להעיד ולהיות אות לדורות שהם משרתיו ועליו לא יקרבו זרים". הווה אומר: המשיחה הנוספת נועדה לבטא את מעמדם הנוסף של הכהנים כידו הארוכה של המזבח.

הוכחה נוספת לכך ניתן למצוא בקרבן החטאת שנעשה בימי המילואים. קרבן זה נועד לכפר על המזבח, כפי שמופיע בציווי בשמות:

וּפָר חֲטָאת תַעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל הַכֹּהֲנִים וְחֲטָאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֵּרְךָ עָלָיו וּמִשְׁחָתָ אֹתוֹ
לְקַדְּשׁוֹ

(לו)

הדבר חוזר ומתפרש בביצוע הקרבת החטאת, בפרשת צו:

וַיִּקַּח מִזֶּשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּתֵּן עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיִּחַטֵּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַדָּם
יִצַק אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדָּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו

(טו)

והנה, הסמיכה על קרבן החטאת נעשתה על ידי אהרן ובניו:

וַיִּגַּשׁ אֶת פֶּר הַחֲטָאת וַיִּסְמְךָ אֹהֲרֹן וּבְנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ פֶּר הַחֲטָאת

(יד)

כידוע, הסמיכה נעשית בדרך כלל על ידי הבעלים. בקרבן יחיד – על ידי מביא הקרבן, ובקרבן ציבור⁹ – על ידי העדה. והנה, בחטאת של ימי המילואים, המזבח הוא הבעלים, שהרי עליו צריך לכפר! מכך שהכהנים הם אלו שסומכים את ידיהם על הקרבן, ניתן להבין כדברינו, שבין הכהנים והמזבח ישנו קשר בל ינתק. בנוסף, הביטוי "ביום המשח אותו" מופיע פעמיים בתורה, על המזבח ועל הכהנים. על המזבח: "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו" (במדבר ז', פד); על הכהנים: "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו" (ויקרא ו', ג). ניתן להציע שגם יחזקאל בן בוזי הכהן מקשר בין המזבח והכהנים. ביחזקאל מ"ג מתואר הציווי על ימי המילואים העתידיים, ושם נאמר: "אלה חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרק עליו דם... שבעת ימים יכפרו את המזבח וטהרו אתו ומלאו ידיו" (יח-כו). ניסוח זה מזכיר את הפסוק האחרון בציווי אצלנו: "ופר חטאת תעשה ליום על הכפרים וְחֲטָאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֵּרְךָ עָלָיו וּמִשְׁחָתָ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ". והנה, יחזקאל קורא לפעולות אלו 'מילוי ידיים', ביטוי שנאמר בתורה בימי המילואים דווקא על הכהנים. הטענה שיחזקאל מרמז לקשר בין המזבח לכהנים מתחזקת בשל העובדה שמדובר במזבח, שאין לו ידיים...

ראית אלו ועוד, מחזקות את ההבנה שהכהנים והמזבח מהווים יחידה אחת בלתי נפרדת. הכהנים סומכים את ידיהם על קרבנו של המזבח, והדם ושמן המשחה שניתנו על המזבח ניתנים גם על הכהנים. לפיכך מובן מדוע אכילת הכהנים מן הקרבנות

⁹ רק בקרבנות שיש בהם סמיכה.

שניתנו להם 'מן האש', מוגדרת לא כאכילה אנושית גרידא; אכילת הכהנים היא היא אכילת מזבח.